

Мавзу . Ер ресурслари, ерни мухофаза қилиш ва ундан оқилона фойдаланиш Режа:

- 1.Ер ресурсларидан фойдаланиш ва унинг
ҳолати.**
- 2.Ер деградацияси. Ер шўрланиши. Ер
эрозияси.**
- 3.Давлат ер кадастрини ташкил этиш ва
бошқариш.**
- 4.Сув ресурсларидан фойдаланиш ва
мухофаза қилиш давлат назорати.**

Тавсия этиладиган адабиётлар:

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T., 2018.

“2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha harakatlar strategiyasi”. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagи PF-4947-sonli farmoni. 2017 yil.

O‘zbekiston Respublikasi “Davlat Er kadastri” to‘g‘risidagi qonun. – T.: Adolat, 1998.

Янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси. 2019

Ўзбекистон Республикасининг Солиқ Кодекси. 2019

O‘zbekiston Respublikasi Er resurslarining holati to‘g‘risida Milliy hisobot. 2018.

Jumaev T. Ekologiya iqtisodiyoti: nazariya va amaliyat. Monografiya. – T., 2014.

Jumayev T., Juraev T.I., Yadgarov A.A., Ismailova G.T. Ekologiya. O‘quv qo‘llanma. – T.: Iqtisodiyot, 2018-y.

“Ер ўлкамизнинг энг асосий бойлиги.

У едиради, ичиради, яшаш учун шарт-

шароитларни яратиб беради, шу сабабли,

республиканинг келажаги кўп жиҳатдан ердан

фойдаланиш муносабатларининг қандай

ташкил этилишига боғлиқдир”.

Хозирги вақтда глобал экологик инқиroz таҳдидлари кучайиб бораётган бир вақтда ерни муҳофаза қилиш дунё миқёсидағи долзарб муаммолардан бири ҳисобланади.

Инсоннинг ер ва тупроққа фаол таъсир кўрсатиши натижасида, унинг хосса-хусусиятларининг ўзгариши, унумдорлигининг ошиши ёки пасайиши, шўрланиши, эрозияланиши, дегумификацияси каби жараёнларнинг юзага келиши ер ресурларини муҳофаза қилишда аввалгидан ҳам эътиборли бўлишликни тақозо этади.

Ишлаб чиқаришнинг ҳар қандай воситаларидан тўғри ва оқилона фойдаланиш кўп жиҳатдан унинг муҳим хусусиятларини қанчалик чуқур ва ҳар томонлама ўрганишга боғлик.

Янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси. Тошкент 2019

2-модда. Ер тўғрисидаги конунхужжатларининг асосий вазифалари

Ер умуммиллий бойликдир, Ўзбекистон Республикаси халқи ҳаёти, фаолияти ва фаровонлигининг асоси сифатида ундан оқилона фойдаланиш зарур ва у давлат томонидан муҳофаза қилинади.

Ўзбекистон Республикасининг умумий ер майдони 44,498 минг га, шундан 25,400 минг га қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар.

Шундан: 21,1 млн.га –яйловлар:

-18,1 млн.га- чўл зонасидаги яйловлар;

3 млн.га тоғ олди яйловлари;

1 млн.га тоғ ва юқори тоғ минтақавий яйловлар.

Суғориладиган ерлар майдони 4,3 млн.га.

Шундан: 3,2 млн.га ерларда пахта, буғдой, сабзавот, полиз экинлари экиласди.

*13-боб. Ўзбекистон Республикаси тупроқларидан оқилона
фойдаланиши ва уларни мухофаза қилишга қаратада ишлаб чиқилган
меъёрий хуқуқий ҳужжатлар*

*Ўзбекистон Республикаси
Конституциясининг 55 – моддаси:*

*Ер, ер ости бойликлари, сув, ўсимлик
ва ҳайвонот дунёси ҳамда бошқа
табиий захиралар умуммилӣ
бойлиkdir, улардан оқилона
фойдаланиши зарур ва улар давлат
муҳофазасидадир.*

Маълумки, аҳолини асосий ҳаёт манбаи ҳисобланган озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш айнан қишлоқ хўжалигига бориб тақалади. Холбуки, қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариладиган маҳсулотларнинг 95 % тупроқдан олинади.

Мамлакатимизда ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, унумдорлигини оширишга қаратилган бир қатор қонунлар, фармонлар ва меъёрий ҳукукий ҳужжатлар ишлаб чиқаришга тадбик қилинган.

Давлатимиз томонидан “Ер кодекси”, “Давлат Ер кадастри”, “Фермер хўжалиги тўғрисида”ги, “Дехқон хўжалиги тўғрисида”ги қонунлар, “Ер мониторинги” тўғрисидаги Низом ҳамда “Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармонининг қабул қилиниши қишлоқ хўжалигида қатор ислоҳотларни амалга оширишда тўла ҳукукий асос бўлиб хизмат қилмоқда.

Табиий ресурслар ичида **ер** алоҳида ўзига хос ҳуқуқий мақомга эга бўлиб, ундан илмий ва амалий асосланган ҳолда тўғри фойдаланишни ташкил этиш қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларни алоҳида муҳофазасини таъминлаш лозимлигини тақозо этади.

Шундай экан, тупроқнинг унумдорлигини ва ишлаб чиқариш қуватларини ошириш кўп жиҳатлардан унга эҳтиёткорлик ва тежамкорлик билан муносабатда бўлишга, уни яхшилашга қаратилган тадбирлар тизимиға боғлиқдир. Бу тизим тупроқ унумдорлигини сақлаб қолиш ва ошириш учун агроХилма-Хилликни, биосферани сақлаб туриш учун зарурдир.

Бу борада академик А.П.Виноградовнинг: “Бугунги кунда биосферага тааллуқли нарсаларнинг ҳаммаси энг аввало Ернинг тупроқ қатламиға тааллуқлидир”, - деб таъкидлагани тасодифий эмас. Дарҳақиқат, одамларнинг тақдири кўп жиҳатдан ер ва тупроқ тақдирига боғлиқдир.

Хусусан, **22 апрель куни – Халқаро Ер куни** дея эътироф этилгани инсонларнинг ер ресурсларига бўлган муносабатини етакчи ўринда эканлигидан далолат беради.

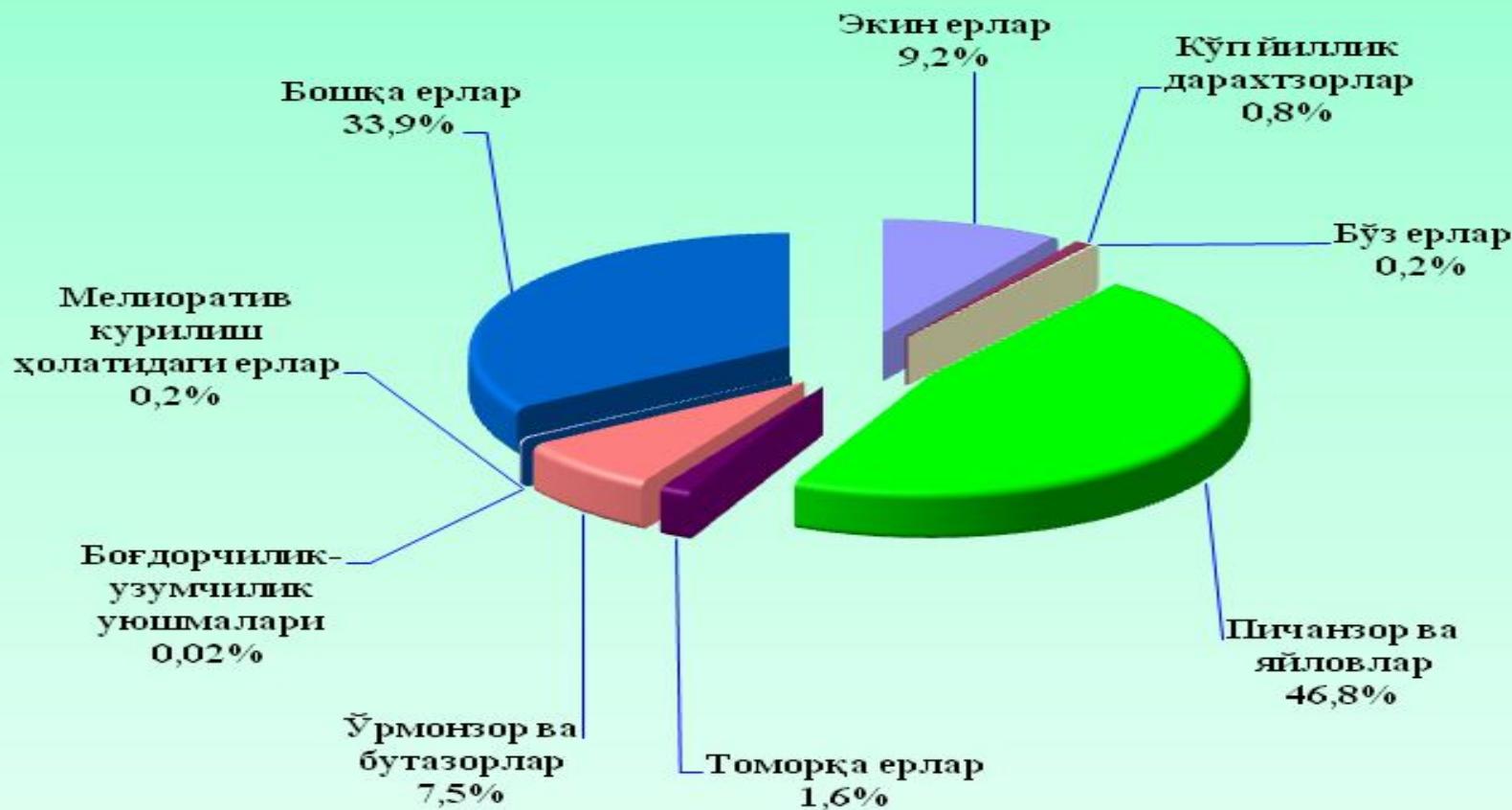
4-модда. Ўзбекистон ер ресурслари ва ер тоифалари

т/п	Ер фондининг тоифалари	Умумий майдони		Жумладан сугориладиган ерлар	
		жами	% ҳисобида	Жами	% ҳисобида
1	Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар	20473,5	46,10	4212,2	9,48
2	Ахоли пунктларининг ерлари	216,3	0,50	49,4	0,11
3	Саноат, транспорт, алоқа, мудофаа ва бошқа мақсадларга мўлжалланган ерлар	911,0	2,05	11,8	0,02
4	Табиятни муҳофаза қилиш, соғломлаштириш, рекреация мақсадларига мўлжалланган ерлар	75,9	0,17	0,9	0,002
5	Тарихий-маданий аҳамиятга молик ерлар	4,7	0,01		
6	Ўрмон фонди ерлари	9635,9	21,69	31,3	0,07
7	Сув фонди ерлари	830,3	1,86	4,6	0,01
8	Захира ерлар	12262,7	27,62	2,1	0,004
	Жами ерлар:	44410,3	100,0	4312,4	9,71

1- расм. Ўзбекистон Республикаси ер фондининг тоифалари бўйича тақсимланиши

2- расм. Ўзбекистон Республикаси ер фондининг ер турлари бўйича тақсимланиши

Тупроқ деградацияси турлари ва омиллари

Деградация сўзи поляк тилидан олинган бўлиб, (*Degradaуа*-лотин тилида эса *degradation*) “секин-асталик билан камайиши” ва “настга кетиши” деган маънони англатади.

Тупроқ деградацияси – бу жараёнлар йигиндиси бўлиб, улар тупроқларнинг функциясини ўзгаришига, хоссаларининг миқдор ва сифат кўрсаткичларининг ёмонлашишига ва унумдорликнинг пасайишига олиб келади, яъни **табиий ва антропоген** омиллар таъсирида элементларнинг экологик тизимда тупроқларнинг турғун хоссаларининг бузилиши, хўжалик нуқтаи назардан баҳосининг тушиши ва самарадорликнинг пасайишидир.

Тупроқ деградацияси қўйидаги турларга бўлинади:

- Физик ва механик деградация – бу тупроқ гранулометрик таркибининг ўзгариши билан тупроқ материалларининг ёмонлашиш жараёнини кузатилиши, тупроқ қатламларининг назоратсиз қолиши, уларнинг зичлашиши, ҳаво ва сув режимларининг бузилишидир.
- Кимёвий ва физиковий деградация – бу тупроқ сингдириш сифимидағи жараёнлар, жумладан кислоталик-ишқорийлик хоссаларини, оксидланиш-қайтарилиш потенциалини, макро- ва микроэлементларини ҳамда ўсимликлар учун зарур бўлган ҳаёт элементларининг салбий томонга ўзгаришидир.
- Биологик ва биокимёвий деградация – бу тупроқ органик қисмининг ўзгариши ва сифатининг ёмонлашиши, тупроқ организмларини сифат ва миқдор таркибининг салбий томонга ўзгаришидир.

Экотизимлар ва улар реакцияларининг асосий антропоген таъсири турлари

Деградация жараёнлари оқибатида:

- ✓ тупроқнинг юқори унумли қатлами ва ундаги озиқа моддалари йўқолади
- ✓ сизот сувлари сатҳининг кўтарилиши натижасида шўрланиши жараёни юзага келади
- ✓ тупроқнинг физик хоссалари ўзгаради
- ✓ тупроқдаги тирик организмлари дунёсининг биомассаси ва биохилма-хиллиги камаяди
- ✓ захарли кимёвий препаратлар тўпланади

Тупроқ деградациясининг намоён бўлиши

Дунё бўйича деградацияга учраган ерларни умумий майдони, млн/га.

Кўрсаткич	Шимолий Америка	Марказий Америка	Жанубий Америка	Европа	Австралия	Осиё	Африка	Дунё бўйича
Умумий ер майдони, млн. га	1885	306	1768	950	882	4256	2966	13018
Антропоген омиллар таъсирида деградацияга учраган ерлар, млн. га	95	63	243	219	103	747	494	1964
Умумий майдонга нисбатан - %	5,0	20,0	13,7	23,1	11,7	17,6	16,7	15,1
Деградация турлари бўйича (деградация учраган майдонлар, фоизда): - сув эрозияси - шамол эрозияси	63 36,0	74,0 7,0	50,6 17,2	52,3 19,3	81,0 16,0	59,0 30,0	46,0 38,0	55,6 27,9

Тупроқларнинг механик бузилиши

Тупроқларнинг механик бузилиши – бу ер ости қазилма бойликларни қазиб олишида, ўрмонларни кесиш, ёғочларни ташиши ва ўрмонларни ёнишида, газ ва нефт қувурларини ётқизишида, қишлоқ хўжалик фаолияти даврида, чорва молларини боқишида ва ерларни шудгор қилиши вақтида содир бўлади.

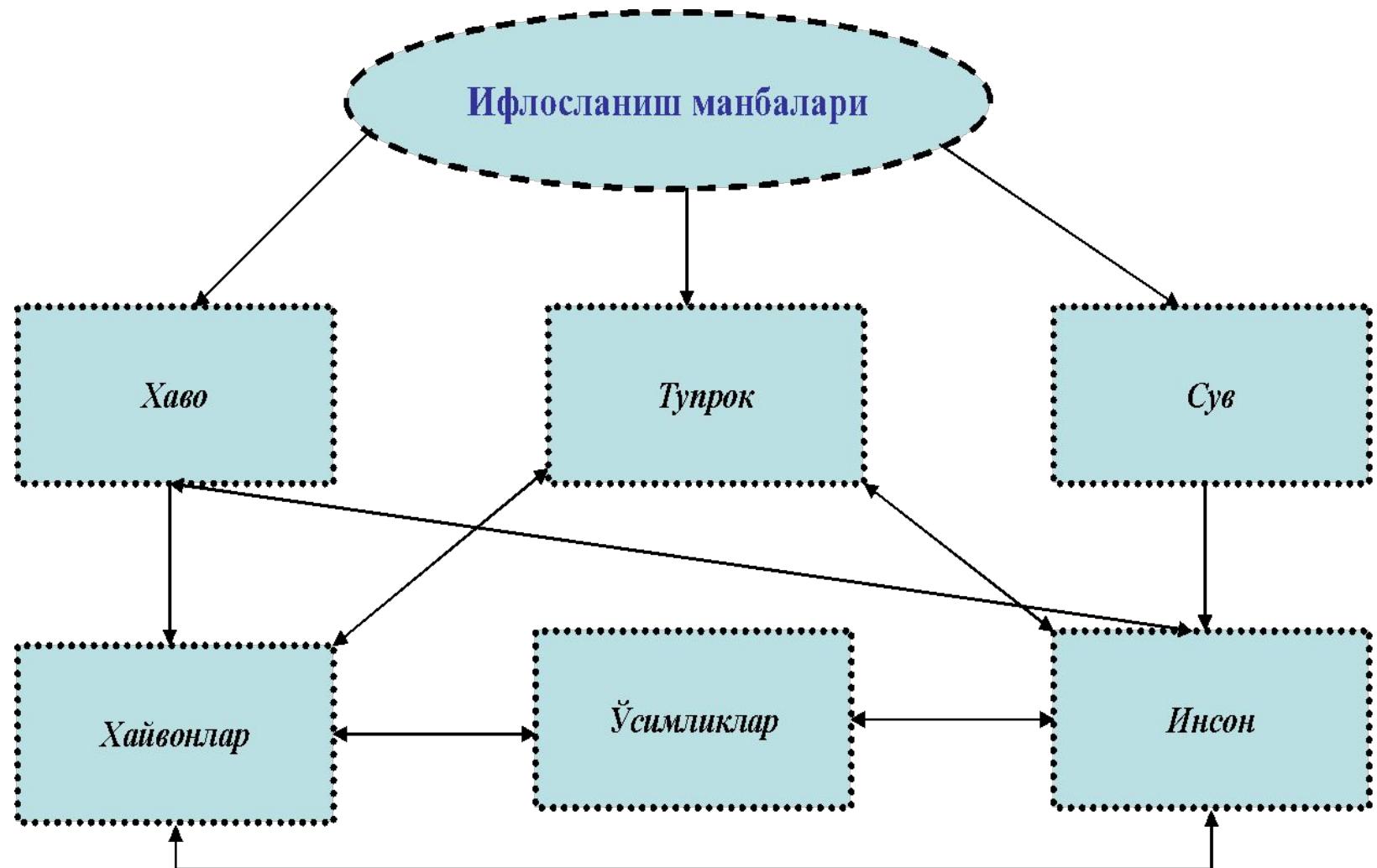
Тупроқларнинг физик деградацияси

Тупроқ физик хоссаларининг салбий томонга (ёмонлашиши) ўзгариши, биринчи навбатда структурасининг ва қатламларининг бузилиши натижасида сув, ҳаво ва озиқа элементлар режимининг ёмонлашиши тупроқнинг физик деградацияси деб тушиунилади.

Оғир техникалар таъсирида тупроқнинг зичланиши

Тупроқнинг кимёвий деградацияси

Биосфера қисмларини оғир металлар билан ифлосланиш йўллари ва
биологик занжир орқали айланиш чизмаси

Турли саноат корхоналари фаолияти мобайнида айрим оғир металларнинг чиқарилиши

Ифлосланиш манбалари	Ишлаб чиқариш тури	Концентрация коэффициенти (Кс)	
		10 дан ортиқ	2-10 оралыгыда
Рангли металлургия	Рангли металл концентрантларини олиш	Күрғошин, рух, кумуш, мис	Қалай, висмут, мышьяк, кадмий, сурьма, симоб, селен
	Рангли металларни иккиламчи қайта ишлаш	Күрғошин, рух, қалай, мис	Симоб
	Қаттық маҳсулотлар ишлаб чиқариш	Вольфрам	Молибден
	Титан ишлаб чиқариш	Кумуш, рух, қүрғошин, бор, мис	Титан, марганец, молибден, қалай, ванадий
Қора металлургия	Бирламчи маҳсулотлар ишлаб чиқариш	Кобальт, молибден, висмут, вольфрам, рух	Күрғошин, кадмий, хром, рух
	Темир рудаларини ишлаш	Күрғошин, кумуш, мышьяк	Рух, вольфрам, кобальт, ванадий
Машинасозлик ва металл қайта ишлаш	Металларни термиқ қайта ишлаш	Күрғошин, рух	Никель, хром, симоб, қалай, мис
	Қүрғошинли аккумуляторлар ишлаб чиқариш	Күрғошин, никель, кадмий	Сурма
	Электрокимё ва электротехника приборларини ишлаб чиқариш	—	Күрғошин, сурма, рух, висмут
	Суперфосфат ишлаб чиқариш	Стронций, рух, фтор	Мис, хром, мышьяк, иттрий
	Пластмасса ишлаб чиқариш	—	Мис, рух, кумуш
Курилиш материалдары саноаты	Цемент ишлаб чиқариш	—	Симоб, стронций, рух
	Бетон маҳсулотлари ишлаб	—	

Айрим оғир металларнинг тирик организмларга салбий таъсири натижасида келиб чиқадиган касаллик турлари:

As (мишяқ)— ўпка саратони, тери касалликлари, гемотологик таъсир, анемия;

Be (бирелли)— дерматит, яралар, шиллик қават заарланиши;

Cd (кадмий)— хроник ва ўткир ўпка касалликлари, буйрак, саратон касалликлари;

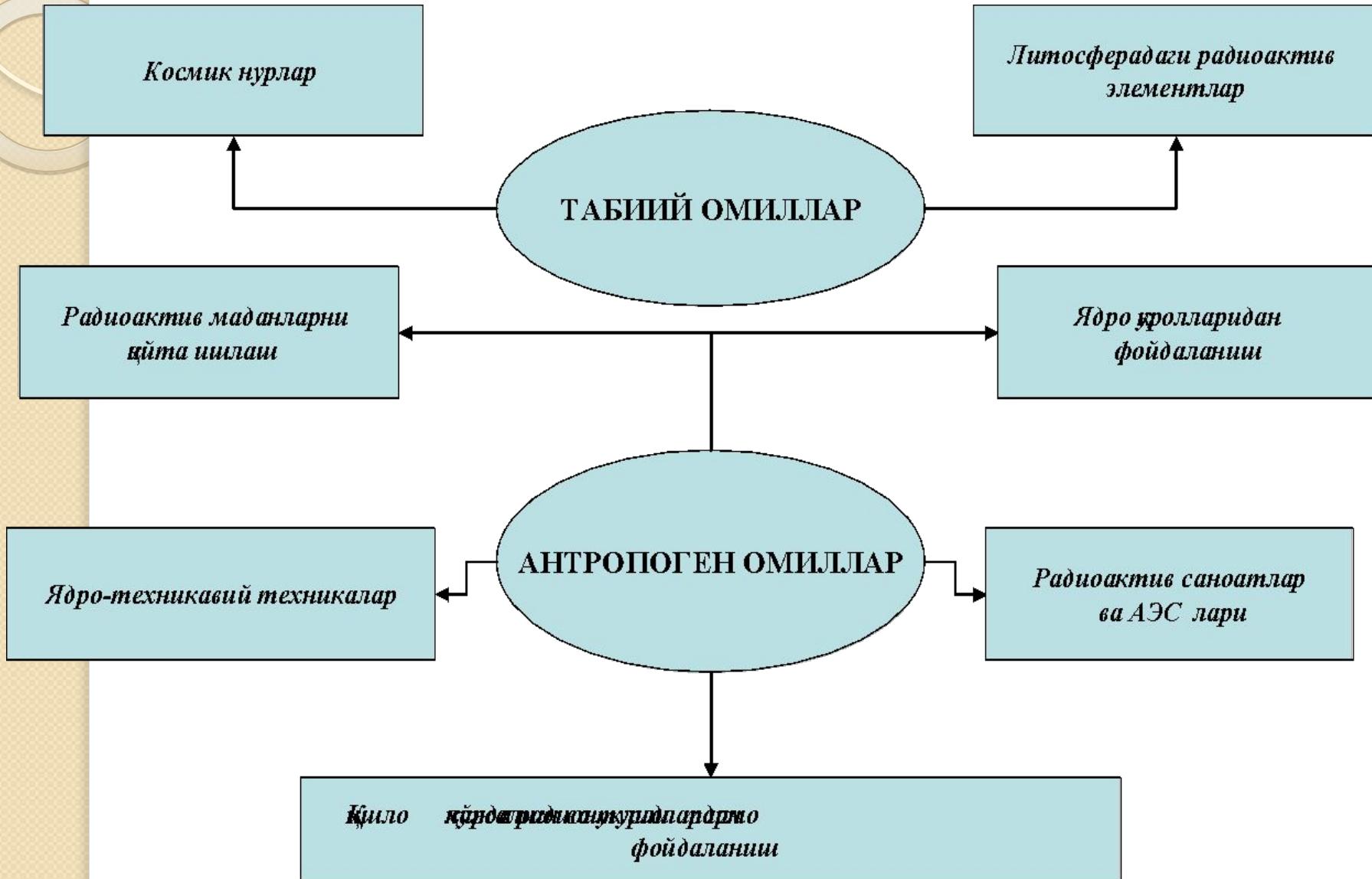
Cr (хром)— ўпка, ошқозон ичак касалликлари, дерматит;

Pb (қурғошин)— қон, буйрак, жигар, асаб касалликлари;

Ni (никель)— ўпка астмаси, мажруғ туғилиш, буйрак, ўпка саратони;

Hg (симоб)— асаб, буйрак касалликларини келтириб чиқаради.

Биосферанинг радиоактив ифлосланиш омиллари ва манбалари

Нефть билан ифлосланган тупроқ қоплами ва атроф-муҳит ҳолатининг кўриниши

Тупроқ эрозияси

Тупроқ эрозияси — энг кенг тарқалган деградация тури ҳисобланади. У улкан иқтисодий ва экологик зарар етказади, чунки қишлоқ хўжалигининг асосий воситаси ва биосферанинг ўрнини босиб бўлмайдиган компоненти сифатида тупроқ йўқ бўлишига олиб келиши мумкин. Инсоннинг нотўғри ташкил этилган турли хил фаолияти таъсири остида тупроқ қатлами емирилади. Эрозия - тупроқка мана шундай таъсир ўтказилишининг ғоят кенг тарқалган ва ҳалокатли оқибатидир.

Тупроқ шўрланиши

Қишлоқ хўжалигини янада ривожлантириш, экинларнинг ҳосилдорлигини ошириш бўйича вазифаларни бажариш учун тупроқнинг шўрланишига ва ботқоқланишига қарши кураш тадбирларини амалга оширишнинг аҳамияти каттадир. Шўрланиш ва шўрҳокланиш жараёнларнинг олдини олишда аввало шу ҳодисаларни келтириб чиқарувчи қуидаги асосий сабабларни бартараф қилиш керак:

- сув исрофгарчилигига йўл қўймаслик (чунки бу сувлар сизот сувларига қўшилиб уларнинг сатҳини кўтарилишига сабаб бўлади);
- тупроқ намлигининг буғланишини ҳар тарафлама камайтириш;
- юза жойлашган шўр ёки чучук сизот сувлари сатҳини пасайтириш.

Чўлланиш жараёни ва тупроқ деградацияси

Чўлланиш жараёни – табий жараёнлар ва инсон фаолияти натижасида ерларнинг биологик маҳсулдорлигининг пасайиши ёки табий экотизимларнинг деградацияси тушунилади. Чўлланиш натижасида экотизимларнинг ўз-ўзини тиклаш қобилияти бутунлай издан чиқиши мумкин.

Чўлланиш жараёнининг қўйидаги типлари мавжуд:

- тупроқ шўрланиши – бирламчи ва иккиламчи шўрланиш;
- ўрмон ва тўқайзорларнинг йўқ қилиниши;
- яйловларни деградацияга учраши;
- сув ҳавзалари сатхининг камайиши.

Кадастр (франсузча-реестр, рўйхат) - объект ёки ҳодиса тўғрисида жамлама сифатида ва миқдорий маълумотларнинг тизимли мажмуаси ҳисобланади, кўп ҳолларда улар иқтисодий баҳолашни назарда тутади.

Кадастринг турлари кўп. Ер кадастри қўйидаги таркибий қисмлардан иборат: а) ерга эгалик қилиш ва ердан фойдаланишни рўйхатдан ўтказиш; б) ерни миқдорий ҳисоби; в) ернинг сифати; г) тупроқ бонитировкаси; д) ерларни иқтисодий баҳолаш.

Тупроқ бонитировкаси (лотин тилида - асл, сифатли) - тупроқнинг унумдорлиги бўйича нисбий баҳолашдан иборат. Киёсий баҳолаш тупроқларни мажуд объектив хусусиятлари ва белгилари асосида амалга ошириш, булар қишлоқ хўжалик экинларининг ўсишида энг муҳим аҳамиятга эга бўлади. Бонитировкада миқдорий кўрсаткичлар (баллар) қўлланилади. Улар бир тупроқни иккинчи тупроқдан қанчалик яхши ёки ёмон эканлигини аниқлашга имкон беради.

- Ердан фойдаланиш, уни асраш, муҳофазалаш соҳасидаги экологик хавфсизликни кучайтириш ва ўтмиш давр асоратларини бартараф этишнинг асосий йуналишлари қўйидагилардан иборат;
- 1) Замонавий технологияларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш.
- 2) Заҳарли кимёвий моддаларни қўллаш устидан қаттиқ назорат ўрнатиш.
- 3) Экин зааркунандаларига қарши курашишда биологик усуллардан кенг фойдаланиш.
- 4) Суғориш сувидан меъёридан ортиқча фойдаланиш оқибатида иккиласмчи шўрланишининг авж олишига қарши кураш тадбирларини амалга ошириш.
- 5) Тупроклар эрозиясига қарши курашиш.
- 6) Ердан фойдаланишни оқилона тежаб тергаб фойдаланишнинг интенсив йўлига ўтиш.
- 7) Ердан фойдаланишда иқтисодий рағбатлантириш, ифлослантирганлик учун солинадиган махсус солиқлардан кенг фойдаланиш.

Yerlarning sifati bo'yicha ball boniteti balli

Sinflar	Sifati	Bonitet balli
X	Eng yaxshi	91-100
IX	Eng yaxshi	81-90
VIII	Yaxshi	71-80
VII	Yaxshi	61-70
VI	O'rtacha	51-60
V	O'rtacha	41-50
IV	O'rtachadan past	31-40
III	O'rtachadan past	21-30
II	Yomon yerlar	11-20
I	Yomon yerlar	0-10

Ball bonitetlari bo'yicha asosiy qishloq xo'jaligi ekinlarining cadastrli hisoblangan hosildorligi, st/ga

Ball bonitetlari	Paxta	Don	Beda	Don uchun makkajo'xori	1 yillik o'tlar	Ildiz mevalar
10	4	6	20	7,5	30	90
20	8	12	40	15	60	180
30	12	18	60	22,5	90	270
40	16	24	80	30	120	360
50	20	30	100	37,5	150	450
60	24	36	120	45	180	540
70	28	42	140	52,5	210	630
80	32	48	160	60	240	720
90	36	54	180	67,5	270	810
100	40	60	200	75	300	900
1 ballning bahosi	0,4	0,6	2,0	0,75	3,0	9,0

Ер қонунчилигини бузгандык учун жавобгарлык

	Ер қонунчилигининг бузилиш турлари	Жавобгарлык
1.	Ноқонуний битимлар: олди-сөтди, <u>совға килиш</u> , гаров, сохта тадбиркорлык, ўзбошимчалик билан айрибошлиш	ЖКК-175, 179, 197. МЖК-60. ФК-112.
2.	Ерлардан белгиланган мақсадларда фойдаланмаслик	МЖК-105-106 ЖКК-197, 270 ЕК-90, ТМҚҚ-47-48, 52.
3.	Ер участкаларини ўзбошимчалик билан згаллаб олиш	ЖКК-204, 229 ¹ . ФК-985. ЕК-90, 91. ТМҚҚ-47.
4.	Ерларни яроқсиз ҳолатга келтириш, уларни кимёвий ва радиоактив муддалар, ишлаб чиқариш чиқиндилари ва оқова сувлари билан ифлослантириш	МЖК-77, 89, 91, 104. ЖКК-193, 197, 201. ФК-985, ТМҚҚ-47, 51. МК-181
5.	Ер ҳолатига салбий таъсир күрсатувчи объектларни жойлаштириш, куриш, лойиҳалаштириш ва фойдаланишга топшириш	МЖК-96. ТМҚҚ-47. ЖКК-193.
6.	Экологик талабларни бажармаслик	МЖК-91. МК-181. ЖКК-172, 197. ТМҚҚ-47-52.
7.	Вақтингча згаллаб турилган ерларни қайтариш муддатини бузиш ёки ерларни белгиланган мақсадларда фойдаланишга яроқли ҳолатта келтиришга оид мажбуриятларни бажармаслик	МЖК-67. ЖКК-197. ТМҚҚ-47-51. ФК-985.
8.	Ўзгаларга қарашли марза белгиларини йўқ қилиш	МЖК-69. ЖКК-197. ЕК-90. ФК-985.
9.	Давлат ер кадастри маълумотларини бузиб кўрсатиш	МЖК-68. ЖКК-209. ТМҚҚ-47.
10.	Ўзбошимчалик билан пичан ўриш ва чорва молларини боқиши	МЖК-82. ЖКК-197. ТМҚҚ-47. ФК-985.
11.	Ёввойи ўтлар ва заараркунандаларга қарши кураш чораларини кўрсатмаслик	МЖК-107. ЖКК-199.
12.	Ерлардан жўжасизларча фойдаланиш, тупроқ унумдорлигини пасайтирувчи омилларга йўл бериш, ерларнинг ҳолатини ёмонлаштириш	МЖК-65, 95. ЖКК-195, 197. МК-181. ФК-985.
13.	Ер участкаларини бериш тўғрисидаги аризаларни кўриб чиқишининг белгиланган муддатлари ва тартибларини бузиш	МЖК-58, 66. ЖКК-205, 208.

ХII БЎЛИМ. ЕР СОЛИГИ

49-боб. Юридик шахслардан олинадиган ер солиғи

278-модда. Умумий қоидалар

Ер участкаларидан фойдаланганлик учун бюджетга тўловлар ер солиғи ёки ер учун ижара ҳақи тариқасида амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан ижарага берилган ер участкалари учун тўланадиган ижара ҳақи ер солиғига tengлаштирилади.

Ер участкаларини ижарага олган юридик шахсларга юридик шахслардан олинадиган ер солиғи ставкалари, юридик шахслардан олинадиган ер солиғини тўловчилар учун белгиланган имтиёзлар, солиқни ҳисоблаб чиқариш, солиқ ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва солиқни тўлаш тартиби татбиқ этилади.

282-модда. Имтиёзлар

Ер солиғи тұлашдан қуидагилар озод қилинади:

- 1) маданият, таълим, соғлиқни сақлаш, аҳолини ижтимоий мухофаза қилиш ташкилотлари — үз зыммаларига юклатылған вазифаларни амалга оширишда фойдаланадиган ер участкалари учун;
- 2) ногиронларнинг жамоат бирлашмалари, «Нуроний» жамғармаси ва «Ўзбекистон чернобилчилари» ассоциацияси мулкида бўлган, ишловчилари умумий сонининг камида 50 фоизини ногиронлар, 1941—1945 йиллардаги уруш ва меҳнат фронти фахрийлари ташкил қилган юридик шахслар, бундан савдо, воситачилик, таъминот-сотиш ва тайёрлов фаолияти билан шуғулланувчи юридик шахслар мустасно. Мазкур имтиёзни олиш ҳуқуқи белгиланаётганда ходимларнинг умумий сонига штатда бўлган ходимлар киритилади;

4) ихтиёрий тугатилаётган тадбиркорлик субъектлари — юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи орган ихтиёрий тугатиш тўғрисида қабул қилинган қарор ҳақида хабардор қилинган кундан эътиборан.

Ихтиёрий тугатиш конун ҳужжатларида белгиланган муддатларда тугалланмаган ёки тугатиш тартиб-таомили тўхтатилган ва фаолият қайтадан бошланган такдирда, ушбу имтиёз қўлланилмайди ҳамда солик суммаси имтиёз қўлланилган бутун давр учун тўлиқ микдорда ундирилади.

Солик солинмайдиган ер участкалари жумласига қуидаги ерлар киради:

- 1) боғдорчилик, узумчилик ёки полизчилик ширкатларининг умумий фойдаланишдаги (кириш йўллари, суғориш ариқлари, коллекторлар ва умумий фойдаланишдаги бошқа ерлар), жамоа гаражларининг ерлари;
- 2) давлат қўриқхоналарининг, комплекс (ландшафт) буюртма қўриқхоналарининг, табиат боғларининг, давлат табиат ёдгорликларининг, буюртма қўриқхоналарнинг (овчиллик хўжаликлирида ташкил этиладиган буюртма қўриқхоналар бундан мустасно), табиий питомникларнинг, давлат биосфера резерватларининг, миллий боғларнинг ерлари, юқорида кўрсатилган муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларнинг хўжалик фаолияти юритилаётган ерлари бундан мустасно;
- 3) соғломлаштириш аҳамиятига молик ерлар (хўжалик фаолияти юритилаётган ерлар бундан мустасно) — тегишли муассасалар ва ташкилотларга белгиланган тартибда доимий фойдаланишга берилган, профилактика ва даволаш ишларини ташкил этиш учун қулай табиий шифобахш омилларга эга бўлган ер участкалари; 4) рекреация аҳамиятига молик ерлар (хўжалик фаолияти юритилаётган ерлар бундан мустасно) — аҳолининг оммавий дам олиши ва туризмини ташкил этиш учун тегишли муассасалар ҳамда ташкилотларга берилган ерлар;
- 5) тарихий-маданий аҳамиятга молик ерлар (хўжалик фаолияти юритилаётган ерлар бундан мустасно) — тегишли муассасалар ва ташкилотларга доимий фойдаланишга берилган моддий маданий мерос объектлари, хотира боғлари эгаллаган ерлар.
- 6) сув фонди ерлари. Сув фонди ерлари жумласига сув ҳавзалари (дарёлар, кўллар, сув омборлари ва бошқа шу кабилар), гидротехника ва бошқа сув хўжалиги иншоотлари эгаллаган ерлар, шунингдек сув хўжалиги эҳтиёжлари учун юридик шахсларга белгиланган тартибда берилган сув ҳавзалари ҳамда бошқа сув объектлари соҳиллари бўйлаб ажратилган минтақа ерлари киради;
- 7) электр узатиш линиялари, уларнинг подстанциялари ва иншоотлари эгаллаган ерлар;
- 8) умумдавлат алоқа линиялари (ҳаво ва кабелли алоқа линиялари, тиргакли линиялар ва радиофиқациялар, ер ости кабелли линиялари, уларни билдирувчи сигналли ва харакатсиз белгилар, радиореле алоқа линиялари, кабелли телефон канализациялари, ер устидаги ва ер остидаги хизмат кўрсатилмайдиган кучайтиргич пунктлари, тақсимлагич шкафлар, ерга улаш контури қутилари ҳамда бошқа алоқа иншоотлари) эгаллаган ерлар;

50-боб. Жисмоний шахслардан олинадиган ер солиғи
Жисмоний шахсларнинг ер участкалари солиқ солинадиган объект ҳисобланади.

Солиқ солиш объекти
С.К. 288-моддалари

Деҳқон хўжалиги юритиш учун берилган
ер участкалари

Мерос бўйича эгалик Қилиш ва
фойдаланиш хуқуқи Ҳам ўтган ер
участкалари

Якка тартибда уй-жой қурилиши учун
берилган ер участкалари

Қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда
мулк Қилиб олинган ер участкалари

Жамоа боғдорчилиги, узумчилиги ва
полизчилиги учун берилган ер участкалари

Тадбиркорлик фаолияти юритиш учун
фойдаланишга берилган ер участкалари

Хизмат юзасидан берилган чек ерлар

Ўзбекистон Республикаси солиқ кодексига биноан ер солиғи тўлашдан айrim тоифадаги жисмоний шахслар озод қилинади.

С
О
Л
И
К

И
М
Т
И
Ё
З
Л
А
Р
И

С.К. 282-
модда

Яйлов чорвачилигининг чўпонлари, йилқибоқарлари, механизаторлари, ветеринария врачлари ва техниклари, бошқа мутахассислари ва ишчилари

“Ўзбекистон Қаҳрамони”, Меҳнат Қаҳрамони унвонларига сазовор бўлган, учала даражадаги Шуҳрат ордени билан тақдирланган фуқаролар

1941–1945 йиллардаги уруш ногиронлари ва қатнашчилари ҳамда қонун ҳужжатларида белгиланадиган доирадаги уларга тенглаштирилган шахслар

I ва II гурӯҳ ногиронлари

Ёлғиз пенсионерлар

С
О
Л
И
К
И
М
Т
И
Ё
З
Л
А
Р
И

С.К. 282-
модда

Боқувчисини йўқотган кўп болали оиласлар

Чернобиль АЭСдаги авария оқибатларини тугатишда иштирок этган шахслар

Шахсий пенсия тайинланган шахслар

Кўчириб келтирилган фуқаролар келиб жойлашган ер участкалари бўйича – ер участкалари берилган пайтдан эътиборан беш йилгача

Шахслар – уларга якка тартибдаги уй-жой қурилиши ва деҳқон хўжалиги юритиш учун қонун хужжатларида белгиланган нормалар доирасида берилган ер участкалари бўйича – ер участкаси берилган ойдан кейинги ойдан эътиборан икки йил муддатга

